

EXPUNERE DE MOTIVE

Ororile celui de-Al Doilea Război Mondial, s-au înfățișat omenirii sub cele mai hidoase fețe, fețe schimonosite, în care se putea citi durerea celor mulți și nevinovați, supuși terorii, dar, pe de altă parte, plăcerea diabolică a ocupantului nemilos, asasin, de a ucide, de a devasta, de a profana ceea ce are mai sfânt un popor.

Atrocități ce nu se pot descrie au fost săvârșite de autoritățile militare și civile horthysto – fasciste în Nord-Vestul României, în perioada septembrie 1940 – octombrie 1944, răstimp în care, o parte a Transilvaniei a fost ocupată samavolnic, cu concursul Italiei și Germaniei, de către Ungaria lui Horthy. Cei mai greu loviți au fost românii și evreii, victime ale politicii de exterminare horthysto-fasciste. Numai în primul an de ocupație, în județele Ardealului de Nord Vest, au fost asasinați aproape 1000 de români, dintre care, 29 au fost uciși în Maramureș. Până la sfârșitul ocupației horthyste, zeci de mii de români au fost uciși, deportați, siliți să se refugieze în România, evreii au fost deportați în lagăre de exterminare, unde au sfârșit circa 100.000 de oameni... Atunci a fost domnia bestialității... a inumanului...

Printre asasinatele în masă, săvârșite de horthyști, o tristă notorietate a căpătat și cel de la **Moisei**, județul Maramureș (aproape de Vișeu de Sus și Borșa), asemănător celor de la Oradour (Franța), Lidice (Cehoslovacia) sau din satele Ip și Treznea (județul Sălaj), Huedin (județul Cluj) sau Tărianu (județul Bihor).

Masacrul de la Moisei s-a produs în zilele retragerii trupelor maghiaro-germane din Transilvania și Maramureș, când ordinele erau, de a distruge tot în calea armatelor româno-sovietice.

Asasinatul s-a pregătit și s-a desfășurat cu o cruzime greu de imaginat. Sâmbătă, 14 octombrie 1944, pe la prânz, horthyștii din corpul de pază au primit din partea Comandamentului horthysto-fascist de evacuare, ordinul de a trece la lichidarea totală a arestaților din lagărul de la Vișeu de Sus. Trebuia ștearsă orice urmă!... Eliberarea Vișeului devenise o problemă de câteva ore, cel mult o zi – două.

La acea dată, în lagăr mai erau deținuți aproximativ 45 de oameni, dintre care un evreu iar restul români, originari din mai multe județe ale Transilvaniei. Toți erau acuzați de „trădare de patrie”, niciodată probată de vreo instanță. Vina lor era că erau români sau evrei! Era suficient pentru ca cineva să fie internat în lagăr sau să fie ucis.

Se pregătea, de fapt, deliberat, un nou masacru horthyst, împotriva unor oameni pașnici, nevinovați, țărani necăjiți; ca atâtea altele comise în cei patru ani de ocupație al teritoriului din nord-vestul României.

A fost ales din timp și locul crimei. Era nevoie de un loc mai retras de ochii lumii, pustiu, ceva mai departe de șoseaua principală. În Vișeu era mai greu de găsit un asemenea loc, de aceea, jandarmii „cu pene la chipiu” (tăborigendör), s-au oprit în extremitatea vestică a comunei Moisei, spre gara Borșa, unde erau două case izolate, părăsite. Aici au considerat că era locul potrivit. Populația din Moisei era evacuată, ici colo mai era câte un bătrân sau o bătrână care nu au plecat, împăcați cu soarta crudă și nedreaptă.

Misiunea masacrului celor peste 40 de arestați a primit-o o grupă de tăborigendör, formată din șase plutonieri instruiți pentru astfel de acțiuni, obișnuiți cu astfel de crime. Patru au plecat la Moisei pentru a pregăti locul asasinatului, iar doi spre Vișeu, de unde trebuiau să-i aducă pe arestați. Un camion cu prelată i-a transportat spre Moisei. Despre aceste momente, a relatat **Vasile Petean**, din Cluj, supraviețuitor al masacrului, relatare care datează din

octombrie 1946. Au fost urcați cu toții într-un camion, cu bagajul ce-l aveau și au plecat spre Moisei. Camionul a fost oprit în dreptul unei case, unde au fost coborâți 10 – 15 arestați, apoi au fost închiși în acea casă și împușcați pe ușă și ferestre. Restul oamenilor a fost transportat în a doua casă, mai spre Borșa, peste calea ferată. Jandarmii i-au închis în casă, după care, pe fereastră, unul dintre asasini le-a spus că „pentru faptul trădării, statul sfânt maghiar îi pedepsește cu moartea” (aceasta s-a spus în limba română) și li s-a permis apoi să fumeze o ultimă țigară, dacă ar fi dorit, după care li s-a ordonat să se culce pe scândura podelei. După aceea s-a tras cu armele automate cca 5 minute. „Apoi ne-au căutat, călcând peste noi cu bocancii și lovind cu baionetele pentru a vedea dacă mai trăiește cineva... Au vrut să aprindă casa, dar nu li s-a aprins bricheta... Așa am scăpat!” povestește **Vasile Petean**... „Casa s-a umplut de sânge, cam de patru degete”... Vasile Petean a stat printre morți, fiind doar rănit, de sâmbătă, 14 octombrie, până în în 15 octombrie. Slăbit cum era, a ieșit pe fereastră, îndreptându-se spre apa Vișeuului, unde a ajuns la o casă locuită de o bătrână. Vasile Petean i-a spus ce a pățit și de unde vine, iar bătrâna i-a spus, la rându-i, că acea casă – a crimei - este a fiicei sale, refugiată din sat.

Martirii de la Moisei sunt: Andreica Ioan Vivat, Bejan Petru, Blaga Teodor, Buia Lazăr, Boieriu Mihai, Curticăpean V. Vasile, Curticăpean T. Vasile, Ghibuțiu Augustin, Gorea Simion, Grad Gheorghe – Abeloaei, Hosu Vasile, Oltean Vasile, Judecan Vasile, Oșorhean Ioan, Pop Ioan, Pelea Iacob, Pelea Ștefan, Pop Simion, Puni Vasile, Radu R. Mihai, Radu M. Mihai, Raica Alexandru, Sabău Ioan, Sabău Simion, Savina T. Vasile, Strete Ioan, Săcui Nicolae, Ștefan Gheorghe și Tomoioagă Ștefan-Șlică.

Moiseiul se înscrie între localitățile de referință ale istoriei celui de-al doilea război mondial: „Acest nume a căpătat în perimetrul românesc – și nu numai acolo – un statut de simbol al înfierării crimei fasciste, a arhanghelilor

cruzimii împotriva omului – cum i-a definit Geo Bogza – iubitor al păcii, al muncii, tot așa cum în conștiința lumii și-au câștigat rezonanța cunoscute nume ca: Guernica, Lidice, Oradour sau Marzobotto”.

În memoria lor și a tuturor care au avut de suferit de pe urma horthyștilor, adevărate bestii umane, sculptorul Vida Gheza a înălțat, la Moisei: **Ansamblul sculptural pentru țăranii români asasinați în octombrie 1944, doar pentru vina că erau români în țara lor. Veșnica lor amintire și recunoștința generației de astăzi!**

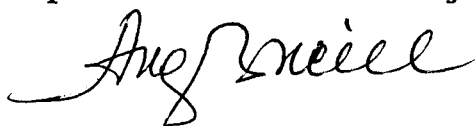
În raport cu cele menționate în prezentul memoriu, solicităm Parlamentului României, ca prin lege, să declare comuna **Moisei – comună martir**.

Moisei, noiembrie 2007

INIȚIATOR,

Angela BUCIU

Deputat PRM de Maramureș

Prefectura Jud. MM, 225 103/1945, fta 1

EXECUTAT
LA DIRECTIA JUDETEANA
MARAMURES
A ARHIVELOR NAZIONALE

PRELECTURA JUDETEANA MARAMURES

Serviciul Administrativ

Nr. 234 /1945

Sighet, la 27 Iunie 1945.-

Obiect: Chestiunea reconstrucției
locuințelor taranesti.-

DONNUL MINISTRU,

Avem onoare a raporta ca toate comunele rurale din plasa Visau - Maramures - fiind asezate in linia de fortificatie a frontului - au fost distruse prin incandiere de catre trupele hitleriste in retragere.

Aceste comune, care au suferit distrugeri in urma razboiului, sunt: Moisei /unde a fost distruse 280 de case/, Borsa, Visaul de sus, Visaul de mijloc, Ieraine, Poienile de sub Punte, Bucova, Bistrita, Valea Visaului, Petrova etc.

Casele patenilor sunt distruse, din care cauza locuitori stau prin corturi si colibe.

Fata de aceasta situatie detorabila, Va rugam sa binevoiti a veni urgent cu ajutor masiv pentu refacerea caselor taranesti din Maramures, astfel ca inca inainte de sosirea iernii, locuintele taranilor sa fie reconstruite.

Rugam deci ca decizia ministeriala Nr. 9747 A. din 2 Iunie 1945 /Monitorul Oficial Nr. 135 din 18 Iunie 1945/, prin care s-a infiintat pe langa Ministerul Afacerilor Interne un "Oficiu pentru reconstrucția locuințelor taranesti distruse prin razboiul hitlerist in Moldova", sa fie extinsa si asupra Maramureșului peste care s-au abatut atate neazuri.

p. PRELECTORUL JUDETEANULUI MARAMURES,

Th. Focovian

Seful Serv. Adm.

Gr. Moldis

Grigore Moldis

Catre

MINISTERUL AFACERILOR INTERNE

Cabinet

Bucuresti.

Masacrul de la Moisei din 14 octombrie 1944 a fost comis în două case de la periferia acestei localități, pe drumul principal ce duce spre Borșa. Au fost identificate ulterior 31 de victime, între care 2 supraviețuitori.

Casa în care s-a comis masacrul așa cum arăta înainte de restaurarea din 1952

Locotenentul în rezervă Bodonvi Kalman

O parte din membrii detașamentului de muncă forțată comandat de locotenentul în rezervă Bodonvi Kalman, învârtător din Fărgu Mureș. Din acest detașament făceau parte majoritatea dintre cei împușcați la

masacrului, când localnicii, evacuați de autorități, au revenit la casele lor.

Deasupra mormântului comun s-a înălțat o troiță de lemn, înlocuită după câțiva ani de un obelisc din piatră.

Asupra acestor evenimente s-a așternut treptat uitarea. Abia după 1966, când sculptorul Vida Geza a ridicat cunoscutul monument, oamenii au început să-și

Sculptorul Vida Geza lucrând la monument, 1966

pună întrebări. Treptat, prin strădania profesorului Gheorghe Coman, urmat de Vasile T. Suciu și Gh. I. Bodea, s-a reușit reconstituirea evenimentelor. Majoritatea celor împușcați la Moisei făceau parte dintr-o unitate de muncă forțată din munții Maramureșului, aproape de localitatea Leordina, unde executau lucrări cu caracter genistice.

În condițiile înaintării forțelor militare aliate, cei mai mulți dintre cei încorporați în aceste unități de muncă obligatorie au dezertat, încercând să treacă linia frontului și să se întoarcă în localitățile de domiciliu. Unii au reușit, alții, între care și cei uciși la Moisei, au fost prinși de jandarmii de front și închiși în casa unui evreu deportat în lagărele de exterminare naziste.

La începutul lunii octombrie 1944, după cum declară supraviețuitorul Vasile Peteanu, numărul celor închiși în casa de la Vișeu se ridica la peste 40. Dintre cele 31 de victime de la Moisei, 24 erau originari din județul Mureș, 3 din județul Cluj și 4 din județul Maramureș.

Dintre Maramureșeni au fost împușcați: Gheorghe Grad, pe baza aceleași acuzații de evadare dintr-o

Supraviețuitorul Vasile Peteanu lângă obeliscul ridicat deasupra morm. ntului comun, în mijlocul

Ștefan Tomoiogă, pentru că a găsit o parașută pe care a încercat să o ascundă, dar a fost prins de autorități; Vasile Ivașcu - Drăgan și Ioan Andreica - Vivat au fost arestați pe motivul că s-au opus rechiziționării vitelor de către armata ungară în retragere. Comandantul militarilor care le-a luat vitele le-a dat o hârtie pe care era scris în ungurește că purtătorii acelui bilet sunt trădători de patrie. Cei doi nu știau limba maghiară și când s-au prezentat la comandamentul militar din Vișeu de Sus pentru a-și revendica din nou

Casa din Vișeu de Sus unde au fost închiși majoritatea dintre cei împușcați la Moisei

vitele, pe baza celor scrise în bilet, au fost arestați și închiși în casa - la gară. În ziua de sâmbătă, 14 octombrie 1944, prizonierii închiși în lagărul din Vișeu de Sus

au fost ureați într-un camion, transportați la Moisei și împușcați prin uși și ferestre în cele două case. Motivul pentru care au fost executați în acest mod are ca explicație faptul că frontul era prea aproape și se dorea să nu se audă focuri de armă.

De altfel, la scurtă vreme, armata sovietică a ocupat zona. Iată cum descrie supraviețuitorul Vasile Peteanu scena masacrului: „... Am intrat în casă. Au poruncit în ungurește să stăm jos. Noi am șezut. Pe urmă au închis ușa cu zăvorul și cenderii (jandarmii) au rămas afară. Pe urmă au strigat prin fereastră: <Spune-le românește că din motiv că au fugit din armată, statul sfânt maghiar îi pedepsește cu moartea. Cei ce aveți figări puteți fuma.> Au ordonat să ne culcăm cu toții la pământ. Noi ne-am culcat pe scândura podelei și ei au tras pe fereastră și pe ușă cu armele automate în noi cam timp de 5 minute.

Apoi ne-au căutat, călcând peste noi cu bocancii și lovind cu baionetele, pentru a vedea dacă mai trăiește cineva. Au vrut să aprindă casa, dar nu li s-a aprins bricheta. Așa am scăpat nearși. Eu am fost împușcat prin cap și prin umăr.

1

2

3

16

17

18

4

5

6

19

20

21

7

8

9

22

23

24

10

11

12

25

26

27

13

14

15

28

29

1. LANDREICA IOAN-VIVAT - S-a născut în comuna Vișeu de Mijloc, județul Maramureș, la 21 februarie 1893.
2. BEJAN PETRU - S-a născut în comuna Fărăgău, județul Mureș, la 10 iulie 1878.
3. BIAGA TOADER - S-a născut în comuna Fărăgău, județul Mureș, la 27 aprilie 1898.
4. BOIERU MIHAI - S-a născut în comuna Voivodeni, județul Mureș, la 3 mai 1899.
5. BUJA LAZĂR - S-a născut în comuna Sângiorgiu de Mureș, la 2 ianuarie 1900.
6. CURTICĂPEANU T. VASILE - S-a născut în comuna Fărăgău, județul Mureș, la 5 februarie 1898.
7. CURTICĂPEANU V. VASILE - S-a născut în comuna Fărăgău, județul Mureș, la 16 iulie 1897.
8. GHIȚU AUGUSTIN - S-a născut în satul Voiniceni, comuna Ceanușu de Câmpie, județul Mureș, la 20 iulie 1897.
9. GOREA SIMION - S-a născut în satul Milășel, comuna Crănești, județul Mureș, la 28 august 1898.
10. GRAD GHEORGHE - S-a născut în comuna Săcel, județul Maramureș, la 6 mai 1908.
11. HOSSU VASILE - S-a născut în satul Nîmă, comuna Riciu, județul Mureș, la 20 iunie 1901.
12. JUDICAN VASILE - S-a născut în satul Nîmă, comuna Riciu, județul Mureș, la 2 iulie 1898.
13. OLTĂNĂ VASILE - S-a născut în satul Berghia, comuna Pănet, județul Mureș, la 1 ianuarie 1897.
14. OȘORIEAN IOAN - S-a născut în comuna Fizeșu - Gherlei, județul Cluj, la 26 noiembrie 1900.
15. POP IOAN - S-a născut în comuna Voivodeni, județul Mureș, la 6 martie 1900.
16. PELI IACOB - S-a născut în satul Bărdești, comuna Sântana de Mureș, județul Mureș, la 1 aprilie 1899.
17. PELI ȘTEFAN - S-a născut în satul Bărdești, județul Mureș, la 5 octombrie 1898.
18. POP SIMION - S-a născut în comuna Fărăgău, județul Mureș, la 3 mai 1898.
19. PUNI VASILE - S-a născut în comuna Sântana de Mureș, la 26 ianuarie 1899.
20. RADU R. MIHAI - S-a născut în comuna Voivodeni, județul Mureș, la 25 martie 1899.
21. RADU M. MIHAI - S-a născut în comuna Voivodeni, județul Mureș, la 27 noiembrie 1899.
22. RAICA ALEXANDRU - S-a născut în satul Hărtău, comuna Pănet, județul Mureș, la 20 decembrie 1897.
23. SABĂU IOAN - S-a născut în comuna Fărăgău, județul Mureș, la 10 august 1898.
24. SABĂU SIMION - S-a născut în comuna Fărăgău, județul Mureș, la 4 februarie 1898.
25. SAVINA VASILE - S-a născut în comuna Voivodeni, județul Mureș, în anul 1899.
26. STREȚIU IOAN - S-a născut în comuna Sănmărtinul de Câmpie, județul Mureș, la 10 august 1897.
27. SĂCU NICOLAE - S-a născut în comuna Fizeșu - Gherlei, județul Cluj, la 3 august 1898.
28. ȘTEFAN GHEORGHE - S-a născut în comuna Șineai, județul Mureș, la 15 octombrie 1899.
29. TOMOIOGĂ ȘTEFAN - ȘLICĂ - S-a născut în comuna Moisei, județul Maramureș, în anul 1901.

